

τιθεμένας αὐτῇ ὑπὸ τῆς ἀρμοδίας ὑπερσεσίας. Ἐκ τῶν ὑφισταμένων συνεταιρισμῶν ἄλλοι διαλύονται ὑποχρεωτικῶς, ἄλλοι δύνανται νὰ διαλυθοῦν, ἀντ' αὐτῶν δὲ οἱ κληροῦχοι θέλουν ἐκλέξει ὀριστικὰς ἐπιτροπὰς. Ἄλλὰ καὶ διὰ τοὺς ἐλαχίστους τυχὸν μὴ διαλυομένους συνεταιρισμοὺς «καταργεῖται ἡ ἐπὶ τῇ βάσει τῆς ἀκινήτου περιουσίας τῶν ἀπεριόριστος καὶ ἀλληλέγγυος εὐθύνη. Ἐκαστος κληροῦχος εἶνε ὁ ἴδιος ὑπεύθυνος διὰ τὴν καταλογισθησομένην αὐτῷ ἀξίαν τοῦ κλήρου καὶ τῶν κοινῶν ἢ συνεταιρικῶν τοιούτων». Τέλος ὀρίζεται ὅτι «καὶ ἀνεπιληψίαν ἤδη ὑποχρεώσεις τῶν ὑφισταμένων συνεταιρισμῶν πρὸς τρίτους ἀναλαμβάνονται παρὰ τοῦ Δημοσίου, καταβαλλόμεναι παρ' αὐτοῦ καὶ καταλογιζόμεναι εἰς βᾶρος ἐκάστου κληροῦχου».

Ἐνῶ λοιπὸν δὲν ἀποφεύγεται ἡ διὰ μιᾶς ἀντιπροσωπείας τῶν κληροῦχων ἐκπροσώπησις αὐτῶν ἐν τῇ διαδικασίᾳ τῆς ἀποκαταστάσεως, δηλ. ἡ ἐκλογή, αἱ εὐθύναι καὶ ἡ διαχείρισις μιᾶς ἐπιτροπῆς, καταργεῖται ἡ ἰδεώδης καὶ τελεσφόρος, ὡς εἴρηται, ὀργάνωσις αὐτῶν, ἡ συνεταιρική.

Ὅπως ἐκλείπουν τ' ἀγαθὰ, τὰ ὁποῖα ἐσκιαγραφῆσαμεν ἀνωτέρω. Ἐκλείπει ἡ διαπαιδαγωγικὴ ἀλληλεγγύη, χάρις εἰς τὴν ὁποίαν οἱ κληροῦχοι, εὐρισκόμενοι εἰς στενὴν μεταξὺ τῶν ἐπικοινωνιᾶν, θὰ ἐξηνάγκαζον τοὺς τυχὸν δυστροποῦντας νὰ καταβάλλουν τὰ χρέη τῶν, διὰ ν' ἀποφύγουν πρόσθετον ἰδικὴν τῶν χρέωσιν. Λέγει δὲ ὁ ἀγροτικὸς νόμος ἐν ἄρθρῳ 30, ὅτι «τὸ πληρωτέον εἰς χρέη ἢ εἶδος παρ' ἐκάστου τῶν συνεταιρῶν ποσὸν ὀρίζεται μετὰ τὴν συγκομιδὴν ἐκάστης κατηγορίας προϊόντων ὑπὸ τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ συνεταιρισμοῦ, ἡ δὲ εἰσπραξις αὐτοῦ γίνεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ καταστατικοῦ, ἐφαρμοζομένων τῇ αἰτήσει τοῦ Διοικητικοῦ Συμβουλίου τοῦ συνεταιρισμοῦ, ὑπὸ τῶν ἀρμοδίων ταμιακῶν ἀρχῶν, κατὰ τῶν καθυστερούντων ὀφειλετῶν, τῶν νόμων περὶ εἰσπράξεως δημοσίων ἐσόδων». Καὶ περαιτέρω ἀναγράφει τὸ αὐτὸ ἄρθρον ὅτι: «διὰ τοῦ καταστατικοῦ δύναται νὰ ὀρισθῇ, ὅτι ἕκαστος τῶν μελῶν ὑποχρεοῦται νὰ μὴ ἐκποιήσῃ τὰ προϊόντα τοῦ πρὸ τῆς πληρωμῆς τῶν βαρυνουσῶν αὐτοῦ ὑποχρεώσεων. Ἡ παράβασις τῆς συμφωνίας ταύτης τιμωρεῖται μὲ τὴν πεινὴν τοῦ ἄρθρου 402α τοῦ Ποινικοῦ Νόμου καὶ ἂν ἐπι ἐντεῦθεν δὲν ἐπῆλθε ζημία τις». Τοιοῦτοτρόπως οὐδένα σοβαρὸν κίνδυνον ἔχουν νὰ διατρέξουν οἱ συνεπεῖς εἰς τὰς ὑποχρεώσεις τῶν συνεταιρῶν ἀπὸ τοὺς τυχὸν ἀσυνεπεῖς. Ἡ ἀμοιβαία λοιπὸν ἐμπιστοσύνη, ἡ ὁποία εἶνε ἀπαραίτητος εἰς τὸν συνεταιρισμὸν, ἀποκτᾶται ἐνταῦθα εὐθὺς ἅμα τῇ λειτουργίᾳ του. Ὁ κλῆρος, τὰ ἐφόδια, τὰ ὁποῖα θὰ λάβουν οἱ στεροῦμενοι αὐτῶν, καὶ ἡ συγκομιδὴ ἀποτε-

λοῦν τὰς ἀπτάς βάσεις τῆς ἐμπιστοσύνης. Σημειωτέον δὲ ὅτι καὶ εἰδικοί ὑπάλληλοι προεδρεύοντες, ὅτι θὰ καθοδηγοῦν καὶ ἐποπτεύουν τοὺς συνεταιρισμοὺς (ἄρθρον 30).

Ἄλλὰ διὰ τῆς καταργήσεως τῆς ἀλληλεγγύης ἐκλείπει, ὡς εἴρηται, καὶ ἡ ἀπαραίτητος βᾶσις διὰ τὴν παροχὴν πιστώσεων ὑπὸ τῆς Τραπεζῆς, συμφώνως πρὸς τοὺς κανόνας τῆς γεωργικῆς πίστεως. Ἀνακηρύσσεται ἡ αὐτοτέλεια ἐνὸς ἐκάστου μικρογεωργοῦ εἰς τὰς συναλλαγὰς καὶ εὐθύναις του πρὸς τὴν Τράπεζαν καὶ τὸ Κράτος καὶ ἀνοίγεται διάπλατα ἀτελεύτητος πῖναξ ἀτομικῶν ὀφειλετῶν, παρὰ τὸ δυσμενὲς προηγεύμενον τοῦ Γεωργικοῦ Θεσσαλικοῦ Ταμεῖου.

Ἡ ἀντιδρασίαι κατὰ τῆς ἀλληλεγγύης. Ἐὰν δὲ μία μικρὰ μειονότης εὐπορούντων κολλίγων εἰς τινὰ κτήματα ἐπιδιώκει τὴν τοιαύτην ἀντικοινωνικὴν καὶ ἀντιοικονομικὴν ἀπέναντι τῶν πολλῶν ἀσθενεστέρων κολλίγων καὶ λοιπῶν καλλιεργητῶν ἀνεξαρτησίαν, δὲν ἔπρεπε νὰ εἰσακουσθῇ ἀπὸ εἰλικρινῶς φιλαγροτικὴν Κυβέρνησιν. Δυστυχῶς οἱ ὀλίγοι αὐτοὶ κολλίγοι ἀποτελοῦν πολλαχῶ καὶ ἐπιτηδέλους κομματικούς παράγοντας, οἱ ὁποῖοι ὑποβάλλουν γνώμας ὑπὲρ πάντων δῆθεν τῶν γεωργῶν, ἐνῶ πράγματι ἐπιβάλλουν ἀτομικὰς ἀξιώσεις εἰς ἐκείνους ἐκ τῶν βουλευτῶν καὶ ὑπουργῶν, οἱ ὁποῖοι εἶνε πρόθυμοι νὰ τοὺς εἰσακούσουν ἔστω καὶ μὲ θυσίαν γενικωτέρων συμφερόντων.

Καὶ αὐτοὶ ἄλλως τε οἱ βιομηχανικοὶ ἐργάται, οἱ ὁποῖοι δὲν εἶνε συντηρητικοὶ ὅπως οἱ γεωργοί, δὲν ἀντέδρασαν παντοῦ κατὰ τῆς εἰσαγωγῆς προστατευτικῶν τιμῶν ὑπὲρ αὐτῶν μέτρων;

Ἄξιον προσοχῆς εἶνε ὅτι καὶ αὐτοὶ οἱ γαιοκτῆμονες εἰσηγήθησαν ἄλλοτε, καὶ ἐσχάτως διὰ τοῦ ἀπὸ 9 Φεβρουαρίου 1921 πρὸς τὴν Ἐθνικοσυνέλευσιν ὑπομνήματος τῶν δύο Ἐνώσεών των Παλαιᾶς καὶ Νέας Ἑλλάδος, τόσον τὴν διάκρισιν μεταξὺ κολλίγων καὶ γεωργῶν παρακεντέδων, εἰς τοὺς ὁποίους νὰ χορηγῆται ἠλαττωμένος κλῆρος, ὅσον καὶ τὴν κατάργησιν τῆς «ἀλληλεγγύης καὶ τῶν περὶ τὴν κληρονομίαν περιοριστικῶν ὄρων». Οἱ διὰ τῆς αἰτιολογικῆς ὁμῆς ἐκθέσεως περιλούμενοι μὲ ἤμιστα σοβαρὰς ἐκφράσεις Φιλελεύθεροι εἶχον τὴν θέλησιν ν' ἀποκρούσουν τοιαύτας ἀπόψεις καὶ ν' ἀψηφίσουν ἐν γένει πᾶσαν ἀντιδρασίαν, προερχομένην τόσον ἐκ μέρους τῶν ἰδιοκτητῶν, ὅσιν ἐκ διακινῆται ἀσυμπαθῶς πρὸς πᾶσαν ὁμαδικὴν ὀργάνωσιν τῶν καλλιεργητῶν, ὅσον καὶ τινῶν ἀγροτῶν, ὅπως στηρίξουν ὡς οἷόν τε ἐδραϊότερον, κατὰ τὰς εἰλικρινεῖς πεποιθήσεις των, τὸ ἀγροτικὸν οἰκοδόμημα.

Ἄλλ' οὐδὲ εἶνε ἀκριβὲς ὅτι αὐτοὶ οἱ γεωργοὶ ζητοῦν τὴν ἀπαλλαγὴν των ἀπὸ τῆς συνεταιρικῆς εὐθύνης. Τοῦναντίον διὰ τοῦ ὑποβλη-

θέτος τὸν Ἰανουάριον τοῦ 1921 εἰς τὴν Κυβέρνησιν καὶ τὴν Ἔθνο-
συνέλευσιν ἐντόνου ψηφίσματος τῆς «Πανθεσσαλικῆς Ἀγροτικῆς Ἐνώ-
σεως», ἐκπροσωπούσης τὸν θεσσαλικὸν γεωργικὸν πληθυσμὸν, καὶ μετὰ
συλλαλητήρια εἰς διάφορα κέντρα, οἱ ἀγρόται διεκήρυξαν, μεταξὺ τῶν
ἄλλων, ὅτι ἐἀποκρούουν διαρρήδην τὴν πρότασιν περὶ καταργήσεως
τῶν συνεταιρισμῶν, οἵτινες κρίνονται ἀπαραίτητοι διὰ τὴν εὐδοκίμησιν
τῆς γεωργίας», ἐπίσης δὲ τὴν ἰδέαν περὶ χωριστῆς ἀποκαταστάσεως
τῶν παρακεντέδων.¹⁾ Καὶ αὕτη δὲ ἡ ἐπιτροπὴ ἐκ γεωπονικῶν ὑπαλλή-
λων, ἡ ὁποία, διὰ δημοσιευθείσης ἐκθέσεώς της πρὸς τὸ Ἰπουργεῖον
ὑπέδειξε τὴν τροποποίησιν πολλῶν σημείων τῆς ἀγροτικῆς νομοθε-
σίας, τονίζει ἰδιαιτέρως τὴν ἀνάγκην τῆς διατηρήσεως τῶν συνεταιρι-
σμῶν τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου.

Αἱ πρόοδοι τῶν συνεταιρισμῶν. Ἐνε λυπηρὸν πρὸς τούτοις
ὅτι αἱ παλαιότεραι καὶ ἀσυγχρόνιστοι ἀντιλήψεις πολλῶν ὡς πρὸς τὴν
μεγίστην σπουδαιότητα καὶ ἐπιτυχίαν τῶν συνεταιρισμῶν δὲν μετεβλήθη-
σαν ἀκόμη, οὐδὲ μετὰ τὰ περιφανῆ ἀποτελέσματα τῶν συνεταιρισμῶν
παρ' ἡμῖν. Τὸ τετριμμένον ἐπιχείρημα, ὅτι ἐν Ἑλλάδι λείπει τὸ πνεῦμα
τῆς ἀλληλεγγύης — τὸ αὐτὸ δὲ ἐλέχθη στερεοτύπως εἰς ὅλας σχεδὸν
τὰς χώρας κατὰ τὴν εἰσαγωγὴν τῶν συνεταιρισμῶν — διεψεύσθη ἐκ τῶν
πραγμάτων. Τὸ ἀτομικιστικὸν πνεῦμα ὑποχωρεῖ πρὸ τοῦ καταφανοῦς
συμφέροντος ἐνὸς ἐκάστου καὶ τῆς βελτιώσεως τῆς οἰκονομικῆς του
καταστάσεως διὰ τοῦ συνεταιρισμοῦ.

¹⁾ Ἀπὸ τοῦ νόμου 602 τοῦ 1914 περὶ συνεταιρισμῶν μέχρι, σήμερον

1) Καὶ εἰς ψήφισμα τοῦ Α' Πανελληνίου Ἀγροτικοῦ Συνεδρίου ζητεῖται
ἢ μὴ κατάργησις τῆς ἀλληλεγγύης, ἰδιαιτέρως δὲ καὶ εἰς ψήφισμα, προταθὲν
εἰς τὸ Συνέδριον ὑπὸ τῶν Μακεδόνων ἀντιπροσώπων ἐν σχέσει πρὸς μακεδονι-
κὰ ζητήματα, καθ' ὃ οἱ Μακεδόνες διαμαρτύρονται διὰ τὴν ἀτυχή καὶ μὴ ἀρ-
μοζούσαν εἰς συγχρονισμὸν κράτος ἐμπνευσὶν ὅπως καταργηθοῦν οἱ συνεται-
ρισμοὶ γεωργικῆς ἀποκαταστάσεως, οἵτινες ἐν Μακεδονίᾳ ἔδωκαν ἄριστα ἀπο-
τελέσματα καὶ οἵτινες ἀποτελοῦν τὸ μόνον μέσον ἀμύνης τῶν ἀγροτῶν κατὰ
τῶν ἐκμεταλλευτῶν. Ἐπίσης αἱ συγκληθεῖσαι ὑπὸ τῆς Πανθεσσαλικῆς
Ἀγροτικῆς Ἐνώσεως συνέλευσεις τῶν ἀγροτῶν εἰς τὰς Θεσσαλικὰς πό-
λεις τελευταίον (Φεβρουάριος 1922) διετύπωσαν ψήφισμα πρὸς τὴν Κυβερ-
νήσιν καὶ τὴν Ἔθνοσυνέλευσιν, τὸ ὁποῖον ἀποτελεῖ καταδίκην τῶν κυρίων
καινοτομιῶν τοῦ κυβερνητικοῦ νομοσχεδίου. Ἦτοι ὡς βάσεις τοῦ ὑπομνήματος
τῆς Πανθεσσαλικῆς ἐπὶ τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος ἐψηφίσθησαν τὰ ἑξῆς: 1)
Ἄμυσος παραχώρησις εἰς τοὺς ἀκτήμονας ὅλων τῶν τσιφλικίων ἀνευ ἐξαιρέ-
σεως. 2) Διατήρησις καὶ ἐνίσχυσις τῶν συνεταιρισμῶν. 3) Παροχὴ κλήρου εἰς
κολλίγους καὶ παρακεντέδες συγχρόνως καὶ ἰσῆς ἐκτάσεως. 4) Τιμαὶ αὐστηρῶς
προπολεμικαί, καταργουμένης τῆς προσφυγῆς εἰς τὰ Ἐφετεῖα. 5) Ὁ καθορι-
σμός τῆς ἐκτάσεως τοῦ κλήρου νὰ γίνεται ὑπὸ ἐπιτροπῶν καὶ νὰ ὁρίζεται ἀνα-
λόγως πρὸς τὰς κρατούσας ἀνάγκας καὶ τὴν παραγωγικότητα τῶν γαιῶν. 6)
Ἀπαλλαγὴ τῶν συνεταιρισμῶν πάσης ὑποχρεώσεως περὶ καταβολῆς τοῦ τρίτου
τῆς ἀξίας τοῦ κτήματος. 7) Παροχὴ κρατικῆς ἐνίσχυσεως εἰς τοὺς στερουμέ-

οἱ συσταθέντες συνεταιρισμοὶ πάσης φύσεως καθ' ὅλον τὸ Κράτος ὑπερ-
βαίνουν τὰς 2000, πολλαπλασιάζονται δὲ ὅλον ἐν κατὰ κλίμακα ἀνιού-
σων. Ἐξ αὐτῶν οἱ παντοιοὶ γεωργικοὶ ἐξυπηρετοῦν περὶ τὰς ἐκάτον χιλιά-
δας περίπου μέλη διὰ τῆς καταργήσεως πολλῶν μεσαζόντων μεταξὺ πα-
ραγωγῆς καὶ καταναλώσεως κερδοσκοπῶν καὶ διὰ τῆς ἀπαλλαγῆς τῶν
γεωργῶν ἀπὸ τῶν τοκογλύφων. Συγκεντρώνουν κεφάλαιον ἐξ ἐταιρικῶν
μερίδων 7 καὶ πλέον ἑκατομμυρίων δραχμῶν, ἀλληλέγγυον δὲ περιορι-
σμένην εὐθύνην 47 ἑκατομμυρίων περίπου δραχμῶν, μὴ δυναμένης, φυ-
σικὰ, νὰ ὑπολογισθῆ τῆς ἀπεριορίστου εὐθύνης.¹⁾

Ἡ σημερινὴ αὐξήσις τῶν χορηγουμένων ὑπὸ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς
δανείων εἰς τοὺς συνεταιρισμοὺς²⁾ καὶ ἡ κανονικὴ ἀπόδοσις τῶν δανείων
(οὔτε 1 ο)ο καθυστερήσεις κατὰ τὸ 1921) εἶνε τεκμήριον τῆς οἰκονομικῆς
ἀκμῆς τῶν σωτηρίων τούτων ὀργανισμῶν, τῶν ὁποίων τὴν ἀνάγκην διὰ τὴν
γεωργικὴν πίστιν κατενόησε πλήρως ἡ Ἐθν. Τράπεζα. Τὸν κεντρίον τὰ ἀ-
τομικὰ της δάνεια εἰς γεωργοκτηματίας παρουσιάζουν σημαντικὰς καθυ-
στερήσεις. Ὅχι δὲ μόνον οἱ ἐκούσιοι συνεταιρισμοί, ἀλλ' οὐδὲ οἱ κατὰ τὴν
ἀγροτικὴν νομοθεσίαν συσταθέντες ἀπέτυχον διὰ νὰ δικαιολογηθῆ τυχὸν
ἐκ τοῦ λόγου τούτου ἡ καινοτομία τοῦ νομοσχεδίου. Τὰ δὲ παραδείγματα
κακῆς διαχειρίσεως τῶν συνεταιρισμῶν ἀποτελοῦν ἐξαιρέσεις, αἱ ὁποῖαι
βαθμηδὸν ὀλιγοστεύουν χάρις καὶ εἰς τὴν ἐποπτείαν καὶ καθοδήγησιν
τῆς εἰδικῆς ἐπὶ τῶν συνεταιρισμῶν ὀπηρεσίας, τοιαῦτα δὲ παραδείγματα
ἐμφανίζονται, εἰς μεγαλειτέραν ἴσως κλίμακα, καὶ εἰς τὰς ἀτομικὰς ἢ
ἄλλας ἐταιρικὰς σχέσεις καὶ συναλλαγὰς. Καὶ εἶνε μὲν ἰληθὲς ὅτι πολ-
λοὶ συνεταιρισμοὶ δὲν ἐπέδειξαν ἀκόμη δράσιν καὶ ζωτικότητα ἀρκετὴν.

νοὺς γεωργικὰ ἐφόδια καλλιεργητίας. 8) Διατήρησις τοῦ νόμου περὶ κολλιγικῆς
ἰσοδεσίας. 9) Παράτασις τῆς προθεσμίας τοῦ νόμου τούτου μέχρι τέλους Ἀπρι-
λίου καὶ 10) Συνηγορία ὑπὲρ τῆς ἀποκαταστάσεως τῶν ἀκτημόνων κτηνοτρόφων.

1) Οἱ ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ νόμου 602 συσταθέντες γεωργικοὶ συνεταιρισμοὶ εἶνε
ἤδη (τέλος 1921) 1711, μὲ 95,963 μέλη. Ἐάν δὲ ληφθῆ ὑπ' ὄψιν ὅτι καθεὶ ἐταίρος
ἐκπροσωπεῖ μίαν οἰκογένειαν ἐκ πέντε προσώπων, κατὰ μέσον ὄρον, οἱ γεωργικοὶ
μας συνεταιρισμοὶ ἐξυπηρετοῦν περὶ τὸ ἡμισυ ἑκατομμύριον ψυχῶν ἐπὶ πληθυ-
σμοῦ 5 1/2 ἑκατομ. Ἐκ τῶν συνεταιρισμῶν τούτων 447 εἶνε ἀπεριορίστου εὐ-
θύνης καὶ 1264 περιορισμένης εὐθύνης. Σύνολον ἐταιρικῶν μερίδων 7,325,536
δρ., σύνολον περιορισμένης εὐθύνης 46,810,777. Οἱ κατὰ τὴν ἀγροτικὴν νομο-
θεσίαν συσταθέντες συνεταιρισμοὶ εἶνε 190. Τέλος οἱ ἀστικοὶ συνεταιρισμοὶ ἀνέρ-
χονται εἰς 209.

2) Αἱ νέα χορηγήσεις τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς εἰς γεωργοὺς καὶ κτημα-
τίας ἐντὸς τοῦ 1921 ἦσαν 73 ἑκατομ. δρ. (ἐξ ὧν ὑπόλοιπον 31 Δ)βρίου 1921
68 ἑκατ.). Ἐκ τούτων 27 1/2 ἑκατ. δρ. εἰς τοὺς γεωργικοὺς συνεταιρισμοὺς.
Τὸ α' ἔτος τῆς λειτουργίας τοῦ νόμου περὶ συνεταιρισμῶν, τὸ 1915, αἱ νέα χο-
ρηγήσεις εἰς αὐτοὺς ἀνῆλθον εἰς 224 χιλ. δρ., τὸ 1916 περὶ τὸ 1 ἑκ., τὸ 1917
εἰς 1 1/2 ἑκατομ., τὸ 1918 εἰς 7 1/2 ἑκατομ., τὸ 1919 εἰς 13 1/2 ἑκατομ., τὸ
1920 εἰς 25 ἑκατομ. δρ. Αἱ χορηγήσεις εἰς τοὺς ἀστικοὺς ἐργατικούς συνεται-
ρισμοὺς περὶ τὰ 6 ἑκατ. δρ. διὰ τὸ 1921.

Ἐπίσης δεῖ ἡ ὄλη ὀργάνωσις χρήζει βελτιώσεως καὶ συμπληρώσεως. Ἄλλ' εἶνε βέβαιον δεῖ ἡ ἐν γένει συνεταιριστικὴ παρ' ἡμῖν ἐξέλιξις βαίνει ταχέως πρὸς τὰ ἔμπροσ.

Ἐὰν ἡ Κυβέρνησις ἐνεπνέετο ἀπὸ τὰς ἰδέας αὐτάς, αἱ ὁποῖαι κατέστησαν ἴσως ἀντιπαθεῖς, διότι εἶχον τὴν ἀτυχίαν νὰ υἰοθετηθοῦν καὶ ὑποστηριχθοῦν μὲ ἐνθουσιασμόν ἀπὸ τοὺς Φιλελευθέρους, δὲν θὰ κατήγγει τὴν ἀλληλεγγύην τῶν κληροῦχων, οὐδὲ θὰ περιορίζετο ἡ αἰτιολογικὴ ἔκθεσις τοῦ νομοσχεδίου εἰς τὸ ἄτονον ἐπιχείρημα, δεῖ δὲν ἀποκλείονται νὰ σχηματισθοῦν βαθμηδὸν ἔκουσίως μεταξὺ τῶν κληροῦχων συνεταιρισμοί, περὶ τῆς ἀρχῆς τῶν ὁποίων λίαν συγκαταβατικῶς γίνεται εὐφημος μνεῖα ἐν τῇ ἔκθεσει, ἀλλὰ προφανῶς ἄνευ ἐνδομύχου πεπονήσεως.

Ἀναγκαστικοὶ καὶ ὑποθηκικοὶ συνεταιρισμοί. Σημειώτεον δεῖ διαφέρει κάπως ἡ ἔννοια τοῦ ἀναγκαστικοῦ συνεταιρισμοῦ (λαϊκῆ ἀρδεύσεως ἢ ἀντιπλημμυρικῶν ἔργων), εἰς τὸν ὁποῖον ἀναγκάζονται εἰς τὸν νόμον νὰ συνεισφέρουν καὶ μετέχουν καὶ αὐτοὶ οἱ ἀντιτιθέμενοι εἰς τὴν σύστασίν του, ἀπὸ τὴν ἔννοιαν τῶν συνεταιρισμῶν τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου. Τὸ εὐεργέτημα δηλ. τῆς ἀποκαταστάσεως, τὸ ὁποῖον δὲν ἐπιβάλλεται ὑποχρεωτικῶς εἰς τοὺς ἀγρότας, συνοδεύεται καὶ μὲ ὄρους τινὰ μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ἡ συνεταιρικὴ ὀργάνωσις.

Ἡ αἰτιολογικὴ ἔκθεσις τοῦ νομοσχεδίου ἀντιτάσσει κατὰ τὴν ἀλληλεγγύην καὶ ἐν ἄλλο ἀνεπιτυχὲς ἐπιχείρημα. Συγκρίνουσα τὸν ἀλλαχοῦ λειτουργοῦντας ὑποθηκικοὺς συνεταιρισμοὺς ἀπεριορίστου ἐπιπέδου πρὸς τοὺς συνεταιρισμοὺς τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου, λέγει, δεῖ ἐκ μὲν ἡ ἐπιβάρυνσις τοῦ κτήματος διὰ δανείου δὲν ὑπερβαίνει τὰ $\frac{3}{4}$ τῆς ἀξίας, ἐνῶ εἰς τοὺς συνεταιρισμοὺς τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου τὸ δάνειον ἀντιπροσωπεύει τὸ ὅλον τῆς ἀξίας καὶ ἐπομένως ὁ ἀλληλέγγυος συνεταιρισμὸς ὑπέχει μεγαλύτερον κίνδυνον διὰ τὴν ἰδικὴν του περιουσίαν. Ἀλλὰ λησμονεῖται δεῖ ἕκαστος κλῆρος ἀποκτᾷ μεγαλύτεραν ἀξίαν καὶ καταλογισθέντος τιμήματος, τὸ ὁποῖον ἀντιπροσωπεύει τὴν κεφαλαιακοποίησιν τῆς καθαρᾶς προσόδου τοῦ ἀπαλλοτριωθέντος γαιοκτημόνος μόνον. Ἐνῶ οἱ κληροῦχοι προσδίδουν μεγαλύτεραν σχετικῶς ἀξίαν εἰς τοὺς κληροῦχος των, διότι συνυπολογίζουσι καὶ τὴν ἀμοιβὴν τῆς ἐργασίας αὐτῶν ἐκ τῆς παραγωγῆς, δημιουργοῦντες οὕτω ἀνωτέραν τιμὴν πωλήσεως. Ἐκτός δὲ τούτου ἡ ζήτησις τῆς μικροῦς ἰδιοκτησίας εἶνε πολὺ μεγαλύτερη ἀπὸ τὴν ζήτησιν τῆς μεγάλης ἰδιοκτησίας. Ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἡ ἐπιβάρυνσις τοῦ κλήρου ἐξήντηται τὴν ἀξίαν αὐτοῦ, λόγος περισσότερον νὰ προτιθεῖ εἰς τὴν ἐμπράγματον ἀσφάλειαν καὶ ἡ ἐκ τῆς συνεταιρικῆς ἄλλο

λεγγύης προσωπικῆς πρὸς εὐκολωτέραν προσέλκυσιν ἐπαρκῶν πιστώσεων ἐπ' ἀγαθῶ πάντων τῶν κληροῦχων.

Κληροῦχοι. Ἡ διέπουσα τὸν ἀγροτικὸν νόμον κεντρικὴ ἰδέα ὑπῆρξεν ἡ περιέλευσις τῆς ἰδιοκτησίας τῆς γῆς εἰς τοὺς ἀκτῆμονας γεωργούς, ὑφ' οἰανδήποτε μορφήν καὶ ἐν τῇ καλλιεργοῦν οὗτοι (κολλίγοι, ἀντισπορίται, παρακεντέδες κλπ.). Οὐδ' ἐκρίθη δεῖ οἱ οἰκονομικῶς ἀσθενέστεροι ἄνθρωποι, οἱ γεωργοὶ παρακεντέδες, ἔδει νὰ τεθῶσιν εἰς ὑστέραν μοῖραν. Ἀπεναντίας ἐπεβάλλετο νὰ τύχουν οὗτοι ἀμέσως ἴσης προστασίας ὑπὸ ἐνός φιλελευθέρου Κράτους, καὶ δεῖ ὅταν οἱ μὴ ἔχοντες ἐπαρκῆ τὰ ἐφόδια ἀποτελοῦν τὴν πλειονότητα τῶν καλλιεργητῶν. Θὰ ἀπετέλει δὲ κατὰ φῶρον ἀδικίαν, ἰδίᾳ πρὸς τοὺς ἀποστρατευμένους πολεμιστάς, οἱ ὁποῖοι ἐπανερχόμενοι εἰς τὰς ἐστίας των θὰ ἔστεροῦντο τῶν μέσων καλλιεργείας, ἐὰν ὄριζετο δεῖ αὐτοὺς μειονεκτικὴ θέσις. Οἱ ἀγρόται δὲ οὗτοι ἀποκτώντες γῆν καὶ μέσα πρὸς ἀνάπτυξιν τῶν δυνάμεών των, οὐδαμῶς θὰ ὑστερήσουν εἰς παραγωγικότητα.

Ἡ σημερινὴ Κυβέρνησις τοῦναντίον κρίνει, δεῖ οἱ μορτῖται ἔχουν «μεγαλύτερα παντὸς ἄλλου δικαιώματα εἰς τὴν πρὸς ἀποκατάστασιν ἀντιλήψιν τῆς Πολιτείας», καθ' ἃ λέγει ἡ αἰτιολογικὴ ἔκθεσις τοῦ νομοσχεδίου. Τούτο δὲ παρὰ καὶ τὸ ρητὸν αἴτημα τοῦ εἰρημένου πανηγυρικοῦ ψηφίσματος τῆς «Πανθεσσαλικῆς Ἀγροτικῆς Ἐνώσεως» κατὰ τὸν Ἰανουάριον 1922, καθ' ὃ «οἱ ἀγρόται ἀποκροῦν διαρρήδη τὴν ἰδέαν τῆς χωριστῆς ἀποκαταστάσεως κολλίγων καὶ παρακεντέδων καὶ ζητοῦν ὅπως πάντες οἱ ἀκτῆμονες τύχουν συγχρόνως τῆς αὐτῆς κυβερνητικῆς ἀντιλήψεως καὶ μερίμνης». Οὕτω λοιπὸν κατὰ τὸ νομοσχέδιον (ἄρθρ. 5) λαμβάνουν πλήρη κλῆρον, μετὰ τοὺς ἐπιμόρτους καλλιεργητάς, οἱ μὴ ἐπίμορτοι, ἐφ' ὅσον ἔχουν πλήρη τὰ ἐφόδια, οἱ δ' ἔχοντες αὐτὰ ἀνεπαρκῆ ἢ στερούμενοι αὐτῶν, ἀποκαθίστανται εἰς τὸ ἀπαλλοτριούμενον κτῆμα ὑστερον ἀπὸ ἄλλας κατηγορίας μορτιτῶν ἄλλων κτημάτων, καὶ δεῖ λαμβάνουν κλῆρον ἡλαττωμένον εἰς τὸ ἥμισυ ἢ τὸ τέταρτον τοῦ κανονικοῦ, δυνάμενον ν' αὐξηθῆ εἰς τὸ ἀκέραιον εἰς τὸ μέλλον.

Ἡ νομοθεσία τῶν Φιλελευθέρων, εὐνοοῦσα ἐξ ἴσου πάντας τοὺς καλλιεργητάς τῆς γῆς, ἐπρονόησε περὶ τῆς πιστωτικῆς ἐνισχύσεως αὐτῶν διὰ τῆς Ἐθνικῆς Τραπεζῆς, ὡς ἐλέχθη καὶ ἀνωτέρω (ἄρθρ. 28 ἀγροτικοῦ νόμου καὶ νόμος 2522 μετὰ τῶν ἐκτελεστικῶν του διαταγμάτων), εἰς τὸν τρόπον ὅστε καὶ οἱ στερούμενοι ἐφοδίων νὰ προμηθευθῶσιν αὐτὰ καὶ ἀποθῶσι τάχιστα παραγωγικοί. Τὰ ἐφόδια αὐτὰ καὶ ἡ συγκομιδὴ καθίστανται ὑπέγγυος διὰ τὰ παρεχόμενα δάνεια, συμφώνως πρὸς ἕτερον νόμον 2184 περὶ γεωργικοῦ ἐνεχυρογράφου. Σημειώτεον δεῖ οἱ μὴ

έχοντες πλήρη τὰ ἐφόδια ἐξοικονομοῦνται πολλακίς προσωρινῶς μὲ τὴν χρησιμοποίησιν καλλιεργητικῶν μέσων τῶν συγχωρίων τῶν ἐπ' ἀνταλλαγῆς ὑπηρεσιῶν. Διὰ τὴν περίπτωσιν δὲ τῆς ἀδυναμίας τῆς καλλιεργείας αὐτοπροσώπως ὑπὸ τοῦ κληροῦχου ἐπρονόησεν ὁ ἀγροτικός νόμος (ἄρθρ. 31) νὰ ἐκμισθώνεται ὁ κληρὸς τοῦ κατόπιν προσηκούσης βεβαιώσεως τῆς ἀδυναμίας καὶ ἀδείας. Οὕτω ἡ παροδικὴ ἀδυναμία τοῦ κληροῦχου δὲν ἀποστερεῖ αὐτὸν ὅλης τῆς προσόδου τοῦ κλήρου, ἐνῶ, κατὰ τὸ νομοσχέδιον, μέχρις ἐξευρέσεως ὑπὸ τοῦ καλλιεργητοῦ τῶν ἐφοδίων, οὗτος στερεῖται τῆς προσόδου ἐνὸς μεγάλου μέρους τοῦ κλήρου, ἐκ τῆς ὁποίας ἐν τούτοις ἀναμένει τὴν βαθμιαίαν οἰκονομικὴν του ἀνόρθωσιν. Ἡ δὲ μερὶς τοῦ ἀδυνάτου παραμένει ἐν τῇ μεταξὺ ὑπὸ τὴν κυριότητα καὶ κάρπωσιν τοῦ ἰδιοκτῆτου τοῦ ἀπαλλοτριωθέντος κτήματος, χωρὶς νὰ εἶνε ἀκριβές, ὅτι μόνον «διὰ τοῦ τρόπου τούτου κατορθοῦται, ὥστε νὰ μὴ παραμένῃ ἀκαλλιέργητος ἕκτασις ἕνεκεν ἀδυναμίας τῶν μὴ ἐχόντων τὰ ἐφόδια», ὡς ἀναφέρει ἡ αἰτιολογικὴ ἔκθεσις. Διότι τὸ ἄρθρον 32 τοῦ κειμένου νόμου προβλέπει καὶ αὐτὴν τὴν ἐν ἀδυναμίᾳ τοῦ κληροῦχου νὰ ἐκμεταλλευθῇ τὸν κλῆρον τοῦ ἐκποιήσιν αὐτοῦ ὑπὲρ ἄλλων καλλιεργητῶν ἢ ὑπὲρ τοῦ συνεταιρισμοῦ.

Τέλος ὁ ἰσχυρισμὸς τινῶν ὅτι οἱ καλλιεργηταὶ παρακεντέδες δὲν πρέπει ν' ἀποκατασταθοῦν, διότι οὕτω θὰ λείψουν ἐργατικαὶ χεῖρες ἀπὸ τοὺς ἀποκαθιστάμενους κολλίγους, δὲν εἶνε μόνον ἀντικαινωνικός, ἀλλὰ καὶ ἀβάσιμος. Αἱ ἀποκαθιστάμεναι οἰκογένειαι ἐπαρκοῦν εἰς τὴν καλλιέργειαν τοῦ κλήρου τῶν δι' ἐκτάκτους δὲ ἐργασίας, λ. χ. θερισμόν, ἀλωνισμόν, ἐφ' ὅσον δὲν χρησιμοποιήσουν ἀμέσως γεωργικὰς μηχανὰς συνεταιρικῶς, θὰ προσλαμβάνουν ἐκτάκτους ἐργάτας, ἐρχομένους ἐκ γειτονικῶν περιφερειῶν ἢ καὶ ἄλλων χωρῶν (λ.χ. Γκέγκηδες), ὅπως γίνεται ἤδη εἰς τινὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος.

Ὡς πρὸς τὴν ἐπιβάρυνσιν τῶν κληροῦχων ἐν γένει διὰ τῶν δανείων, ἡ μετανοεμβριανὴ οἰκονομικὴ κατάσταση, ὡς εἴρηται ἀνωτέρω, ἀποτελεῖ ὄχι μικρὸν ἐμπόδιον.

Χαρακτηριστικὴ τέλος διὰ τὴν τυραννολογίαν τῆς εἶνε ἡ διάταξις τοῦ ἄρθρου 6 τοῦ νομοσχεδίου, καθ' ἣν ἀποκλείονται τῆς ἀποκαταστάσεως «οἱ καταδικασθέντες εἰς εἰρκτὴν ἐπὶ ἀνυποταξίᾳ ἐν ὥρᾳ πολέμου, ἐφ' ὅσον αἱ πράξεις, δι' ἃς καταδικάσθησαν, διεπράχθησαν μετὰ τὴν 1 Νοεμβρίου 1920, πρὸς τούτοις οἱ καταδικασθέντες ἐπὶ ληστεία, δολοφονία, ὡς καὶ οἱ δις ἀπὸ τοῦ 1920 καὶ ἐντεῦθεν ἐπὶ ζωοκλοπῇ ἢ ζωοκτονίᾳ καταδικασθέντες».

Ἀπαλλοτριωτέα κτήματα. — **Τὰ μοναστηριακὰ.** Ὁ ἀ-

γροτικός νόμος καθώριζεν ὅτι πάντα τὰ γεωργικὰ κτήματα ὑπόκεινται εἰς ἀπαλλοτριώσιν καὶ παραχώρησιν, ἐφ' ὅσον ὑπάρχει ἀνάγκη ἀποκαταστάσεως τῶν καλλιεργητῶν. Ἡ κήρυξις τῆς ἀπαλλοτριώσεως γίνεται διὰ Β. Διατάγματος, τὸ ὁποῖον δὲν ἀποκλείεται νὰ περιλάβῃ καὶ μέρος μόνον τοῦ κτήματος, ὅσον ἐπαρκεῖ διὰ τὴν ἀποκατάστασιν. Καὶ τὰ μὲν κτήματα τοῦ Κράτους, τῶν δήμων, τῶν μονῶν, ἢ ἄλλων εὐαγῶν ἰδρυμάτων δύνανται νὰ παραχωρηθοῦν δόκκληρα, καὶ δὴ προηγεῖται διὰ τινὰς κατηγορίας καλλιεργητῶν (ἄρθρον 5) ἢ εἰς τὰ κτήματα ταῦτα ἐγκατάστασις, διότι τὰ νομικὰ ταῦτα πρόσωπα, ἐκμεταλλεόμενα διὰ βλαβερῶν συνήθως ἐνοικιάσεων τὴν γῆν τῶν καὶ ἔχοντα ὀλιγωτέρους δεσμοὺς πρὸς αὐτὴν ἀπὸ τὰ φυσικὰ πρόσωπα, πρέπει νὰ προηγοῦνται εἰς τὴν σειρὰν τῆς ἀπαλλοτριώσεως καὶ λόγῳ τοῦ κοινωφελοῦς ἄλλως τε προορισμοῦ τῶν. Ἀντικαθιστῶσι δὲ τὴν ἐγγειὸν πρόσδοτον μὲ τὸ ἐκ τῆς ἀποζημιώσεως εισόδημα. Ἡ διατήρησις καλλιεργητῶν δουλευόντων εἰς κτήματα τῆς Ἐκκλησίας, ἢ ἄλλων φιλανθρωπικῶν καταστημάτων, θ' ἀπετέλει ἀνυπόφορον ἀντικαινωνικὴν ἀντίθεσιν. Διὰ τοῦτο ἡ Κυβέρνησις τῶν Φιλελευθέρων ἀπέκρουσεν ἀποτελεσματικῶς τὰς διαμαρτυρίας, τὰς ὁποίας, ὡς μὴ ὤφειλεν, ἤγειραν οἱ καλόγηροι, ἐπικαλεσθέντες ἀβασίμως καὶ ἐκκλησιαστικὸς ἀκόμη θεσμοῦς, διηυκόλυε δὲ καὶ δι' ἄλλων διατάξεων τὴν ἐνοικίασιν τοιαύτων κτημάτων πρὸς τοὺς συνεταιρισμοὺς, μέχρι τῆς ἀπαλλοτριώσεως (ἄρθρ. 70).

Ἐξ ἄλλου τῶν ἰδιωτικῶν κτημάτων μένει ἀναπαλλοτριώτος ἕκτασις χιλίων τοὐλάχιστον στρεμμάτων, ἢ καὶ ὀλιγώτερον εἰδικῶς διὰ τὸν νομὸν Τρικκάλων μέχρι τοῦ $\frac{1}{10}$ τοῦ ὅλου κτήματος. Διὰ τῆς διατάξεως ταύτης διετερεῖτο μέση ἰδιοκτησία ἢ καὶ μεγάλη, ἐὰν τὸ ἀπομένον τμήμα ἦτο μεγαλύτερον, δυναμὲν νὰ καλλιεργηθῇ τεχνικώτερον ὡς ὑπόδειγμα ἐν πολλοῖς διὰ τοὺς μικροῖδιοκτῆτας. Ἄν δὲ ὁ ἰδιοκτῆτης αὐτῆς παρημέλει κατόπιν τὴν τοιαύτην καλλιέργειαν, θὰ ἦτο δυνατόν πάντοτε διὰ μεταγενεστέρου νόμου νὰ ἐπεκταθῇ ἡ ἀπαλλοτριώσις καὶ ἐπὶ τοῦ ὑπολειφθέντος τμήματος. Ἐξ ἄλλου δὲν προσδéléπετο ὅτι θὰ ἐπέλθῃ στενοχωρία εἰς τὸν καταρτισμὸν ἐπαρκῶν κλήρων διὰ τοῦ περιορισμοῦ τούτου, μετὰ μάλιστα τὴν διάταξιν τοῦ ἄρθρου 11 τοῦ νόμου 2189, καθ' ἣν ἐπετρέπετο ἡ «συμπληρωματικὴ παραχώρησις γειτονικῶν ἐκτάσεων εἰς τοὺς συνεταιρισμοὺς πρὸς ἀποφυγὴν μεταναστεύσεως τῶν καλλιεργητῶν».

Διὰ τοῦ νομοσχεδίου δὲν αἴρεται ἐντελῶς, ἀλλὰ μετριάζεται ὁ περιορισμὸς οὗτος, ὁ ὁποῖος ἐνιαχοῦ, ἰδίᾳ εἰς κτήματα τοῦ νομοῦ Τρικκάλων, ἀπεδείχθη τῇ ὄντι ἐκ τῆς ἐφαρμογῆς, ὅτι περιώριζε κατὰ τι τοὺς κλήρους λόγῳ τῆς πυκνότητος τοῦ πληθυσμοῦ. Ὅρίζεται δηλαδὴ ἐν

τῷ νομοσχεδίῳ «ὅτι πάντα τὰ μορτιτικῶς καλλιεργούμενα ἐν ἔλῳ ἢ ἐν μέρει κτήματα δύνανται ν' ἀπαλλοτριωθοῦν δλοκληρωτικῶς, οἰασδήποτε ἐκτάσεως καὶ ἀν' ὧσιν. Ἐν τούτοις εἰς τὰ τοιαῦτα μορτιτικῶς καλλιεργούμενα κτήματα κατωτέρας τῶν 500 στρεμμάτων ἐκτάσεως ἀπαλλοτριοῦνται ἀποκλειστικῶς ἢ ἀναγκαιοῦσα μόνον πρὸς ἐγκατάστασιν τῶν νῦν ἐν αὐτῇ καλλιεργούντων μορτιτῶν ἔκτασις», ἐπομένως ὄχι ἄλλων καλλιεργητῶν. Τὰ μὴ κολλιγικὰ κτήματα ἀπαλλοτριοῦνται μόνον, ἀν εἶνε ἀνω τῶν 500 στρεμμάτων. Ἡ εὐρυνσις αὐτῆ τοῦ ὀρίου ἀπαλλοτριώσεως εἶνε ἡ ὀρθή, ἀλλὰ ἡ ἀπόδοσις εἰς αὐτὴν τόσον μεγάλης σημασίας, ὅσην τονίζει ἡ αἰτιολογικὴ ἔκθεσις, εἶνε ὑπερβολικὴ. Διότι ἀφ' ἐνὸς οὕτως ἢ ἄλλως εἰς πλεῖστα κτήματα πολλῶν περιφερειῶν, ἰδίᾳ εἰς τὰς Ν.Χώρας, θὰ περισσεύσῃ ἔκτασις μεγαλυτέρα τῶν 1000 στρεμμάτων διὰ τοὺς ἰδιοκτῆτας. Ἐξ ἄλλου δὲ διὰ τὰς περιφερείας μὲ πυκνὸν πληθυσμὸν ἀφίεται εἰς τὸν ἰδιοκτῆτην δι' ἄλλης ὁδοῦ, κατὰ τὸ νομοσχέδιον, ὀριστικῶς ἢ προσωρινῶς, ἴση ἢ καὶ μεγαλυτέρα τῶν 1000 στρεμμάτων ἔκτασις. Διὰ τῆς ἐλαττώσεως δηλαδὴ τῶν κλήρων τῶν μὴ ἐχόντων πλήρη, ἐφόδια καί, ὡς θὰ ἴδωμεν κατωτέρω, διὰ τοῦ περιορισμοῦ τῆς ἐκτάσεως τῶν κλήρων.

Μεγάλῃ αὐτοκαλλιέργεια καὶ μικρὰ καλλιέργεια. Ἐξ ἄλλου εἰς τὰ αὐτοκαλλιεργούμενα κτήματα ὀρίζεται ἐν τῷ νομοσχεδίῳ (ἄρθ. 2 § 4), ὅτι δύνανται νὰ ἐγκατασταθοῦν μόνον, οἱ καλλιεργηταὶ ὁμόρων κτημάτων, ἀνεπαρκῶν διὰ τὴν ἀποκατάστασιν των καὶ δὴ «κατὰ τοιοῦτον, εἰ δυνατόν, τρόπον ὥστε νὰ μὴ θιχθῇ ἡ αὐτοκαλλιέργεια». Συνεπῶς ἀποκλείονται αὐτοὶ οἱ ἐγκάτοικοι καλλιεργηταὶ τοῦ αὐτοκαλλιεργουμένου κτήματος (κουλουκτοῦδες), ἢτοι ἀποκλείεται κατὰ κανόνα ἡ ἀπαλλοτριώσις, διὰ νὰ ἐπιτραπῇ εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις ὑπὲρ τῶν ὁμόρων καλλιεργητῶν. Ἐνῶ εἰς προηγούμενον ἄρθρον (5) τοῦ νομοσχεδίου τίθεται ἡ ἀρχὴ τῆς ἀποκαταστάσεως ἐν γένει καὶ αὐτῶν τῶν γεωργοεργατῶν τῶν διαμενόντων ἀπὸ τριετίας εἰς τὸ κτήμα. Ἀποκλείονται οὕτω ἐπίσης καὶ οἱ προϋπάρχοντες καλλιεργηταὶ τῆς αὐτοκαλλιέργειας, οἱ ὅποιοι πολλάκις ἦσαν κολλίγοι, ἐξαναγκασθέντες ποικιλοτρόπως ὑπὸ τῶν γαιοκτημόνων νὰ ἀποβάλωσι τὴν μορτιτικὴν σχέσιν. ¹⁾

1) Ὁ κ. Χασιώτης ἐπρότεινε εἰς τὸ Πανελλήνιον Ἄγρ. Συνέδριον ἀπαλλοτριῶσιν δλοκληρωτικῶς πάντων τῶν κτημάτων καὶ ὅπου δὲν πρόκειται νὰ γίνῃ ἀποκατάστασις ἀκτημόνων καλλιεργητῶν, ὅπως τὰς πλεοναζούσας γαίας διαχειρίζεται Εἰδικὸν Ἄγροτικὸν Ταμεῖον, ὁργανούμενον καταλλήλως. Ἀνάπτυξιν τῆς γνώμης ταύτης, ὡς πρὸς τὴν ὁποίαν ἡ ἰδέα τῆς ἐκμεταλλεύσεως ἢ διαχειρίσεως τῶν πλεοναζουσῶν γαιῶν ὑπὸ τοῦ νομικοῦ τούτου προσώπου ἐμβάλλει εἰς πολλοὺς δισταγμοὺς, πρὸς εἰς «Νέα Γεωπονικά», τευχ. 1--2 τοῦ 1922.

Σημειωτέον ὅτι εἰς ἐλάχιστα ἐκ τῶν 60 ἕως 70 αὐτοκαλλιεργουμένων κτημάτων (πρὸς ἀνωτ. σελ 77 σημ. 1) ἀσχετῆται ὑποδειγματικὴ καλλιέργεια, λ.χ. διὰ βελτιώσεως ἢ εἰσαγωγῆς νέων σπόρων, νέων εἰδῶν, λιπασμάτων, μηχανικῶν μέσων, ἐκτελέσεως ἔργων. Αὐτοκαλλιέργειας δὲ ὑποδειγματικῆς οὐδαμῶς ἔθιξεν ἡ Κυβέρνησις τῶν Φιλελευθέρων. Τὰ πλεῖστα οὐδαμῶς θὰ τύχωσι χειροτέρας καλλιέργειας ὑπὸ τῶν ἀποκαθισταμένων καλλιεργητῶν, ἀν μάλιστα οὗτοι ὁργανωθῶσι συνεταιρικῶς διὰ τὴν χρησιμοποίησιν καὶ τῶν μηχανικῶν μέσων. Ἀπεναντίας ἡ μέριμνα τοῦ μικροῦ ἰδιοκτῆτου διὰ τὸν κλήρον του θὰ ἐντείνῃ τὴν παραγωγικότητά του. Ἡ τοιαύτη μικρὰ καλλιέργεια ἔχει ἀνωτέραν συνολικὴν ἀπόδοσιν διὰ τὴν ἔθν. Οἰκονομίαν ἢ ἡ μεγάλη καλλιέργεια, λόγῳ τῆς πλήρους χρησιμοποίησεως ἐκάστης γεωργικῆς οἰκογενείας τόσον εἰς τὴν καλλιέργειαν (ἀμειψοσπορά), ὅσον καὶ εἰς ἄλλας ἐργασίας ἀγροτικῆς οἰκονομίας (κτηνοτροφία, πτηνοτροφία, ἐνιαχοῦ μελισσοκομία, σηροτροφία, δενδροκομία κλπ.). Οὕτω δὲ διὰ τῆς μικρᾶς καλλιέργειας καθίσταται δυνατὴ ἡ συντήρησις περισσοτέρων ἀγροτῶν καὶ ἐπομένως ἡ πύκνωσις τοῦ πληθυσμοῦ, συγχρόνως δὲ καὶ ἡ κοινωνικὴ αὐτοῦ ἀνύψωσις. Στοιχειώδης δὲ βελτίωσις εἰς τὴν μέθοδον τῆς καλλιέργειας δύναται νὰ ἐπιφέρῃ μεγάλην αὐξησιν τῆς παραγωγῆς.

Αἱ γαῖαι παρὰ τὰς πόλεις. Τέλος διὰ τοῦ νομοσχεδίου κηρύσσονται ἀναπαλλοτριωτοὶ αἱ κολλιγικαὶ ἢ μὴ γαῖαι, αἱ κείμεναι «ἐντὸς τοῦ σχεδίου ἢ τῆς ζώνης πόλεως τινος» (ἄρθρ. 2 § 14). Σημειωτέον ὅτι πολλάκις ἢ ἔκτασις τῶν σχεδίων τούτων εἶνε ὑπερβολικὴ, ἢ δὲ ζώνη ὑπερβαίνει δλοκλήρον χιλιόμετρον ἀπὸ τοῦ ἐκτεταμένου σχεδίου, καθ' ἃ δύναται νὰ καθορίξῃ Βασιλικὸν Διάταγμα. Συνεπῶς διὰ τινὰς πόλεις ὡς αἱ Θεσσαλικαί, ἡ διάταξις δύναται ν' ἀποθῇ ἀδικαιολόγητος κατὰ τῶν γεωργῶν, ἐφ' ὅσον ἐπὶ δλοκλήρους ἴσως γενεᾶς δὲν θὰ ἐκτίζετο ἡ ἔκτασις, τῆς ἐπιδιώκεται ἢ ἐξαιρέσεις ἀπὸ τῆς ἀπαλλοτριώσεως.

Οἱ κλήροι. Ἡ ἔκτασις τῶν κλήρων δὲν εἶνε ὀρθὸν νὰ κανονισθῇ διὰ τοῦ νόμου ἐκ τῶν προτέρων καὶ ὁμοιομόρφως. Ποικίλλει ἀναλόγως τοῦ εἶδους τῆς καλλιέργειας, τῆς ποιότητος τῆς γῆς, τῆς παραγωγικότητος τῶν καλλιεργητῶν καὶ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν. Δι' αὐτὸ ὁ ἀγροτικὸς νόμος καθώρισεν ἐν τῷ ἄρθρῳ 7, ὅτι «ὁ γεωργικὸς κλήρος, παρεχόμενος εἰς τοὺς ἀσκούοντας ὡς κύριον ἔργον τὴν καλλιέργειαν τῆς γῆς, δεόν νὰ περιλαμβάνῃ, πλὴν τοῦ ἀναγκαίου χώρου διὰ τὴν κατοικίαν μετὰ τῶν παραρτημάτων αὐτῆς, ἔκτασιν ἐπαρκῆ πρὸς συντήρησιν γεωργικῆς οἰκογενείας, ἀπαρτιζομένης ἐκ τῶν γονέων καὶ τριῶν τοῦλάχιστον τέκνων, διὰ τῆς αὐτοπροσώπου ἐκμεταλλεύσεως τοῦ κλήρου, ὑπὸ τὰς

συνήθεις ἐν τῷ τόπῳ γεωργικὰς συνθήκας». Ἐκτὸς τοῦ γεωργικοῦ κλήρου παρείχετο (ἄρθρ. 8) εἰς τοὺς εὐαρίθμους ἐπαγγελματίας ἐκάστω κτήματος, τοὺς μετερχομένους, ὡς κύριον βιοποριστικὸν ἔργον, ἐπάγγελμα χρήσιμον εἰς τὰς ἀνάγκας τοῦ χωρίου (εἰς τὸν διδάσκαλον, ἱερέα, ἱατρόν, σιδηρουργόν, σαγματοποιόν, ἀγροφύλακα κλπ.), κλῆρος ἡλαττωμένος, «ἐπαγγελματικός» διὰ τὴν κατοικίαν μὲ περιοχὴν μέχρι 10 στρεμμάτων. Προστούτοις καθορίζονται ἐν τῷ νόμῳ καὶ «συνεταιρικοὶ» κλῆροι (ἄρθρ. 9) ἐκ τοῦ ἀναγκαίου χώρου διὰ ὁδοῦς, πλατείας, ἐκκλησίαν, σχολεῖα, ἀποθήκας, ἀλωνοτόπους, κοινὴν βοσκήν κλπ.

Τῶν διατάξεων τούτων ἔγινε ὁπωσδήποτε προσεκτικὴ χρῆσις, μᾶλλον δὲ βásiμα παράπονα μερικῶν γεωργῶν ἠκούσθησαν διὰ τὸ περιορισμένον τοῦ κλήρου. Μεμονωμένα δὲ παραδείγματα, παραδρομῶν τῶν κατὰ τόπους ἐπιτροπῶν ἀπαλλοτριώσεως περὶ τὸν κλῆρον καὶ τοὺς κληροῦχος, δεκτικὰ ὁμῶς διορθώσεως, ἔδωκαν λαβὴν εἰς τοὺς ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς ἢ ἀφανοῦς πολεμίους τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου εἰς ὑπερβολικὰς γενικεύσεις.

Τέλος ὁ ἀγροτικὸς νόμος ἐπρονόησε περὶ τῆς παραχωρήσεως κλήρων δωρεὰν εἰς τὰς Νέας Χώρας εἰς τοὺς διακριθέντας πολεμιστὰς τῶν τελευταίων ἐθνικῶν ἀγώνων, οὐ μόνον πρὸς ἀνταμοιβὴν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ πρὸς ἐνίσχυσιν τῶν παραμεθορίων περιφερειῶν διὰ τοιούτων καλλιεργητῶν.

Τὸ νομοσχέδιον θέτει ἐκ τῶν προτέρων περιορισμοὺς εἰς τὸν σχηματισμὸν τοῦ κλήρου. Ὁ γεωργικὸς δηλαδὴ κλῆρος δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὰ 70 στρέμματα διὰ τὸν νομὸν Τρικκάλων καὶ 140 διὰ τὴν λοιπὴν Ἑλλάδα. Εἰς τὴν ἑκτασιν ταύτην προστίθεται καὶ ἑκτασις ἴση πρὸς τὸ $\frac{1}{4}$ τοῦ κλήρου δι' ἕκαστον ἄρρεν τέκνον τοῦ κληροῦχου, μὴ ἀποκαθιστάμενον, ἀλλ' ἐν συνόλῳ ὁ κλῆρος δὲν δύναται νὰ ὑπερβῇ τὸ διπλάσιον τῆς ὡς ἄνω ἐκτάσεως. Ἄλλ' εἰς τοὺς γεωργικοὺς κλήρους συνυπολογίζεται ἐν ἀναλογίᾳ καὶ ὁ διαφυλαττόμενος καινὸς χώρος διὰ ὁδοῦς, πλατείας, σχολεῖα, βοσκὰς, δασικὰς ἐκτάσεις κλπ. Εἰς ἐξαιρετικὰς περιπτώσεις, ἐὰν ἡ καλλιεργήσιμος ἑκτασις εἴνε ἀνεπαρκὴς καὶ τὸ κτῆμα ἔχη ὄρεινὴν βοσκήν, ὁ γεωργικὸς κλῆρος δύναται νὰ ἐπεκταθῇ δι' ὄρεινῆς βοσκησίμου ἐκτάσεως κατ' ἀναλογίαν 1 στρέμματος πρὸς 3 τὸ πολὺ. Διὰ πολλὰ κτῆματα οἱ περιορισμοὶ οὗτοι δὲν νομίζομεν ὅτι θὰ θίγωσι τὴν ἐπάρκειαν τοῦ κλήρου. Ἀλλὰ δι' ὅχι ὀλίγα θὰ σημάνουν περιστολὴν τῆς ἐπαρκείας. Ἐνῶ ἄνευ τῶν φραγμῶν τούτων ἡ πραγματικὴ ἐπάρκεια κρίνεται, ὑπὸ τὴν κοθοδήγησιν ἄλλως τε καὶ ἐπιτήρησιν τῶν προϊσταμένων ἀρχῶν, ἀκριθέστερον. Καὶ ὁ ἐπαγγελματικὸς κλῆρος τέλος

περιορίζεται εἰς 5 τὸ πολὺ στρέμματα μὲ ἐξεζητημένην φειδῶ, προκειμένου περὶ ὀλίγων βιοπαλαιστῶν, ἐν σχέσει πρὸς τὴν ὅλην ἑκτασιν τοῦ κτήματος.

Ἄναπαλλοτριώτων κλήρων. Ὁ κατακερματισμὸς τῶν ἀγρῶν εἰς μικρὰ τεμάχια, συνεπεῖα διαδοχικῶν μεταβιβάσεων, ἐν ζωῇ ἢ αἰτία θανάτου, δημιουργεῖ μὴ βιώσιμον πλέον μικροῖδιοκτησίαν, ἀνεπαρκῆ καὶ δι' αὐτὴν τὴν ἐντατικὴν μικρὰν καλλιέργειαν, καὶ ἐπιφέρει κατασπατάλησιν τῶν καλλιεργητικῶν δυνάμεων. Ἐπίσης ἡ εὐκολία τῆς ὑποθηκεύσεως καὶ ἐκποιήσεως ὀλοκλήρου τοῦ ἀγροῦ εἴνε ἐπικίνδυνος διὰ τὸν γεωργόν. Τὰ κακὰ ταῦτα, τὰ ὅποια δυστυχῶς ἐμφανίζονται εἰς πολλὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος¹⁾, ἐπροκάλεσαν εἰς πολλὰς χώρας νομοθετικὰ μέτρα, τόσον διὰ τὴν ἐξασφάλισιν ἐλαχίστου ὄριου γῆς εἰς τὸν ἀγρότην, ἀκατασχέτου ἀπὸ τοὺς δανειστὰς του, ἢ καὶ ἀδιανεμήτου μετὰ θάνατον χάριν ἐνὸς ἐκ τῶν κληρονόμων, ἢ ἀνεκποιήτου ἐν ζωῇ ἄνευ εἰδικῆς ἀδείας (Homestead, bien de famille insaisissable, Rentengut), ὅσον καὶ διὰ τὸν ἀνασχηματισμὸν βιωσίμων κατ' ἑκτασιν κτημάτων διὰ τῆς συνεισώσεως μικρῶν τεμαχίων ἀνταλλασσομένων μεταξὺ τῶν κατόχων των (remembrement).

Τὸ σπουδαῖον τοῦτο ζήτημα δὲν ἠδύνατο ν' ἀφήσῃ ἀδιαφόρους τοὺς εἰσηγητὰς τῆς ἀγροτικῆς μας μεταρρυθμίσεως. Οὐδὲ μέτρα ἐνδεικνύμενα καὶ γενικώτερον ὑπὲρ τῆς γεωργικῆς ἰδιοκτησίας θὰ παρελείποντο ἐπὶ τῇ εὐκαιρίᾳ τῆς δημιουργίας τῶν κλήρων διὰ τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου. Οὕτω ἀφ' ἐνὸς εἰς τὸ ἄρθρον 29 ὠρίσθη ὅτι «οἱ κλῆροι, ἐν ἀνάγκῃ, δύνανται νὰ εἴνε ἄνισοι κατ' ἑκτασιν, δεόν ὁμῶς νὰ εἴνε πάντως ἴσοι κατ' ἀξίαν, ἀποφευγομένης ὅσον οἶόν τε τῆς μεγάλης τῶν γαιῶν κατατιμήσεως». Ἀφ' ἐτέρου κατὰ τὸ ἄρθρον 32 τὸ εἰς τὸν συνεταιρισμὸν παραχωρηθὲν κτῆμα καὶ ἢ μετὰ τὴν διανομὴν παραχωρηθεῖσα εἰς ἕκαστον τῶν συνεταιρῶν ἀτομικὴ ἰδιοκτησία δὲν δύναται ν' ἀπαλλοτριωθῇ ἢ διατεθῇ αἰτία θανάτου ὑπ' αὐτοῦ, οὐδὲ νὰ ἐπιβαρυνθῇ δι' ὑποθήκης ἢ ἄλλου ἐμπραγμαῦτος δικαιώματος καὶ μετὰ τὴν ἀποπληρωμὴν τοῦ τιμήματος, διὰ τὴν ὁποίαν εἴνε ὑπέγγυον εἰς τὸ Κράτος. Κατ' ἐξαιρέσειν δὲ δύναται νὰ ἐπιτραπῇ, κατόπιν προσηκούσης ἀδείας, ἡ ἐκποίησις κλήρου, ἐὰν καταστῇ ἀδύνατος ἢ ὑπὸ τοῦ κληροῦχου ἐκμετάλλευσις, ὡς καὶ νὰ ἐγγραφῇ ὑποθήκη, ἐπομένη τῆς τοῦ Δημοσίου, ὑπὲρ τοῦ συνεταιρισμοῦ, τῆς Τραπεζῆς ἢ τοῦ Κράτους.

1) Πβλ. λ.χ. διὰ τὴν Ἀχαιοῦλιδα τὴν ἐμβριθεῖ «Γεωργικὴν Ἐρευναν» τοῦ νομοῦ Ἀχαιοῦλιδος», Ἀθῆναι 1919, σελ. 35 ἑπ., ὑπὸ Χρ. Εὐελπίδη.

Διὰ τοῦ νομοσχεδίου ἀπαγορεύεται ἡ ἀπαλλοτριώσις ἢ ἐπιβάρυνσις τοῦ κλήρου πρὸ τῆς ἀποπληρωμῆς τοῦ τιμήματος, ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει πρὸ τῆς παρελεύσεως πενταετίας ἀπὸ τῆς μεταγραφῆς αὐτοῦ. Ἐπομένως διὰ τὸν μετέπειτα χρόνον αἴρεται ἡ ὑπὲρ τοῦ κληροῦχου πρόνοια.

Ἄδιανέμητον. Τέλος κατὰ τὰ ἄρθρα 33 ἐπ. τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου ἐν περιπτώσει θανάτου τοῦ κληροῦχου μένει ἀδιανεμήτος ὁ κληρὸς ὑπὲρ ἑνὸς τῶν κληρονόμων, ὅστις ὀρίζεται ἐκουσίως ὑπὸ τῶν συγκληρονόμων (ἀποζημιουμένων προσηκόντως), ἢ ὑπὸ τῆς ἀρχῆς.

Ἡ καινοτομία τοῦ ἀδιανεμήτου τοῦ κλήρου, τὴν ὅποιαν εἰσήγαγεν ὁ ἀγροτικὸς νόμος καὶ τὴν ὅποιαν καταργεῖ τὸ νομοσχέδιον, προσκρούει βεβαίως, ὅπως κάθε καινὸν δαιμόνιον, εἰς τὰς σημερινὰς ἀντιλήψεις τῶν χωρικῶν. Ἀλλὰ θὰ ὀρίμαζε βαθμηδὸν καὶ θὰ ἐπεκράτει ἐπ' ὀφελείας τῶν. Ἐν πάσῃ δὲ περιπτώσει ὁ θεσμὸς οὗτος, διὰ τοῦ ὁποίου περιστέλλεται ἡ ἐλευθερία τῆς πάλης ἐν τῇ οἰκονομικῇ ζωῇ, ὡς ἐπικίνδυνος, καὶ διὰ τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ ὁποίου παρ' ἡμῖν δύνανται τῷ ὄντι νὰ γεννηθοῦν ἀμφιβολαίαι τινές, ἔπρεπε νὰ δοκιμασθῇ πρὸ πάσης καταργήσεώς του. ¹⁾ Καὶ εἶνε μὲν ἀληθές, ὅτι διὰ τοῦ ἀδιανεμήτου ἐξαναγκάζεται ἐνδεχομένως εἰς μετανάστευσιν ὁ γεωργός, ὡς ἀναφέρει ἡ αἰτιολογικὴ ἐκθεσις, ἀλλὰ τοῦτο θὰ γίνῃ, ἂν δὲν ἐξεύρη ἄλλον ἀγρὸν εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος, καὶ δὴ ἐκ τῶν τυχόν διαθεσίμων τοῦ συνεταιρισμοῦ. Ἡ μετανάστευσις δὲ δὲν θὰ συνεπαγάγῃ πάντως καὶ τὴν ἀπώλειαν τοῦ γεωργικοῦ ἐπαγγέλματος τοῦ κληροῦχου, ὅστις θὰ ἔχῃ τὴν εὐχέρειαν, ἀντὶ τῆς ἐγκαταστάσεώς του εἰς τὰς πόλεις, ν' ἀνεύρη ἀλλαχοῦ καὶ δὴ εἰς τὰς Νέας Χώρας ἀφθονοῦ γῆν, ἔχουσαν ἀνάγκην τῶν χειρῶν του, ἐπ' ἀγαθῇ τῆς γεωργικῆς παραγωγῆς.

Ἐνῶ ἐξ ἄλλου ὁ τεμαχισμὸς τῆς μικροῦς ιδιοκτησίας εἰς μικροσκοπικὰ βαθμηδὸν τεμάχια συνεπάγεται μοιρολατρικὴν φυτοζωίαν τῶν κατόχων αὐτῶν, ἀχρήστευσιν ἐργατικῶν δυνάμεων καὶ οἰκονομικὴν ἀνεπάρκειαν αὐτῶν ἐπὶ ζημίᾳ τῆς γεωργίας, παρασκευάζει δὲ πολὺ χειροτέραν μετανάστευσιν ἀπόρων ἀνθρώπων πρὸς τὰ ἔστικα κέντρα καὶ τὴν ἀλλοδαπήν. Συντείνει τέλος εἰς τὴν συγχρότησιν σὺν τῷ χρόνῳ

1) Τὸ ἀδιανεμήτον, κατὰ τρόπον παρόμοιον πρὸς τὸ σύστημα τοῦ ἡμετέρου νόμου, προτείνει διὰ τὴν Γαλλίαν, ὅπου ὁ θεσμὸς τοῦ bien de famille ἀπεδείχθη ἀνεπαρκής, ὁ πρῶν Ὑπουργὸς τῆς Γεωργίας Boret διὰ προτάσεως νόμου, τὴν ὅποιαν ἀναπτύσσει εἰς τὸ νεώτατον βιβλίον του «Pour et par la terre» (Paris 1921). Εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο ἐξαιρῶνται ἐκλαϊκευτικῶς τὰ πλεονεκτήματα τῆς μικρᾶς ιδιοκτησίας καὶ καλλιεργείας ἀπὸ γεωργικῆς καὶ κοινωνικῆς ἀπόψεως καὶ ὑποδεικνύονται μέτρα πρὸς σχηματισμὸν καὶ διατήρησιν αὐτῆς.

μεγαλειτέρας ιδιοκτησίας ὑπὸ τῶν εὐπορωτέρων ὀλίγων κληροῦχων, χρησιμοποιούντων ἀκτῆμονας καλλιεργητάς, συνετεία τῆς ἐκποιήσεως τῆς τεμαχισομένης μικρᾶς, καὶ οὕτω ἐγκυμονεῖ νέα ἀγροτικὰ ζητήματα διὰ τὸ μέλλον.

Παραχώρησις τῆς ἐσοδείας πρὸ τῆς ἀπαλλοτριώσεως.

Ἡ ἔλλειψις ἐπαρκῶς προσωπικοῦ γεωπόνων διὰ τὴν ἀκόμη ταχύτερον πρόσδον τῆς ἀπαλλοτριώσεως ἐγέννησεν, ὡς εἴρηται, τὴν ἀνάγκην τῆς ἐπιψηφίσεως μέτρου (νόμος 2521), κατὰ τὸ ὅποιον, καὶ πρὸ τοῦ πέρατος τῆς διαδικασίας τῆς ἀπαλλοτριώσεως, καθίστατο δυνατὴ ἡ παραχώρησις τῆς ἐσοδείας τῶν κηρυχθέντων ἀπαλλοτριώσεων κολλιγικῶν κτημάτων, ἀντὶ ἀποζημιώσεως ἀναλογούσης εἰς τόκον 6 ο/ο ἐπὶ τῆς ἀξίας τοῦ κτήματος. Ἡ ἀποζημίωσις ἐκαστοῦ διὰ συντομωτάτης δικαστικῆς δόξου ἐπὶ τῇ βάσει τῶν κανόνων τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου. Κατὰ τὴν ὀριστικὴν δὲ διαδικασίαν διωρθώνετο ἡ τυχόν λαθασμένη ἐπὶ πλέον ἢ ἑλαττον ἐκτίμησις. Σημειωτέον ὅτι διὰ τοῦ ρηθέντος ἄλλου νόμου 2522 ἐλαμβάνετο πρόνοια καὶ διὰ δάνεια πρὸς διευκόλυνσιν τῶν συνεταιρισμῶν τῶν κολλίγων εἰς τὴν ἀπόκτησιν τῆς ἐσοδείας, τοῦ σπόρου κτλ.

Ἡ μετανοεμβριανὴ Κυβέρνησις ἀπέφυγε, κατὰ τὸ δυνατόν, νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ ριζικὸν τοῦτο μέτρον, δηλώσασα ὅτι δὲν θὰ παρατείνῃ τὴν ζητηθεῖσαν ὑπὸ τῶν κολλίγων καὶ ὑπὸ τοῦ νόμου προβλεπομένην παράτασιν διὰ τὴν ὑποβολὴν τῶν σχετικῶν αἰτήσεων (πρβ. ἄνωτ. σελ. 75), ἐνῶ συγχρόνως διεδίδετο καταλλήλως ὅτι ὁ νόμος εἶνε ἄκυρος, ὡς μὴ ὑπογραφεὶς ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Ἀλεξάνδρου. Οὐχ ἦττον ἡ διαδικασία, κατὰ τὸν νόμον, ἐτίθετο εἰς ἐνέργειαν καὶ διεξήγετο διὰ τῆς ὑποβολῆς αἰτήσεως εἰς τὸ ἀρμόδιον εἰρηνοδικεῖον ὑπὸ τῶν κολλίγων, ἐδίστασε δὲ ἡ Κυβέρνησις νὰ συστήσῃ ἐπισήμως εἰς τὰς δικαστικὰς ἀρχὰς τὴν μὴ ἐφαρμογὴν τοῦ νόμου τούτου ἢ νὰ τὸν καταργήσῃ, κατόπιν τῆς στάσεως τῶν κολλίγων. ἐκ τῶν ὁποίων πολλοὶ ἐπρόφθασαν καὶ ὑπέβαλαν ἐμπροθέσμως αἰτήσεις. ¹⁾

Ἦδη ἀντὶ τοῦ μέτρου τούτου προτείνεται ἄλλο διὰ τοῦ νομοσχεδίου. Ἀφ' ἑνὸς δηλαδὴ ἀπὸ τῆς ἐνάρξεως τῆς διαδικασίας τῆς ἀπαλλοτριώσεως, διὰ τῆς κηρύξεως ἀπαλλοτριωτέου τοῦ κτήματος, ἐλαττώνεται κατὰ τὸ 1/2 τὸ γεώμορον, τὸ καταβαλλόμενον εἰς τὸν ἰδιοκτήτην ὑπὸ τῶν κολλίγων ἄνευ ἀποζημιώσεως. Ἐξ ἄλλου ἀπὸ τῆς

1) Καὶ αἱ τελευταῖαι πανθεσσαλικαὶ συνελεύσεις (Φεβρουάριος 1922) ἐξήτησαν τὴν παράτασιν τῶν προθεσμιῶν διὰ τὴν ὑποβολὴν αἰτήσεων καὶ τὴν διατήρησιν ἐν γένει τοῦ νόμου (πρβ. ἄνωτ. σελ. 90 σημ. 1)